

BAKER
LADY

1975 Máj. 2.

A Nilust kutató Sass Flóra

(1841-1916)

Egy Szudánból tavaly hazatért magyar orvos mondta el, hogy a Niluson hajózva találkozott egy öreg gözössel, amely ezt a nevet viselte: Lady Baker. Mindez önmagában semmi rendkívülit nem jelent, de a felfedezéstörténetben járatosabbak tudják, hogy egy bátor magyar nőre emlékeztet, aki férjét elkísérte Afrika szívébe és aktívan segítette őt a kutatásban. Nevét ne keressük a Magyar életrajzi Lexikonban, mert sajnos, nem találjuk meg, hogy számon tartjuk őt. Miért?

Harry Johnston, a Brit Afrika Társaság elnöke 1903-ban ezt írta Sass Flóráról:

„A rendkívül szép és bátor magyar nő nélkül Baker expedíciója nem ért volna célba. Baker asszony kétszer mentette meg férjének életét és az expedíciót. A benszülöttekkel való bánásmódja annyira megnyerő volt, hogy a Nilus menti néger törzsek ma is Myladynek emlegetik.”

Ki volt ez a nő? Hogyan lett egy angol felfedező hitvestársa, és mivel érdemelte ki azt, hogy a felfedezéstörténet megörökíti nevét?

Személyéről sajnálatosan keveset tudunk, legalábbis addig, amíg férje oldalán vissza nem tért Afrikából, elhozva egy titkot, amelyre évezredek óta kerestek választ.

Samuel Baker gazdag angol kereskedő másodszültött gyermeke volt. Érdeklődése korán a földrajz felé fordult. Miután Frankfurtban befejezte egyetemi tanulmányait, hazatért apja irodájába és megnősült. (Sri Lanka) tea- és cukornádültetvényeire utazott és a helyszínről irányította a jól jövedelmező gyarmati vállalkozást. Kilenc évvel később felesége tifuszban meghalt, Baker pedig összetörve visszatért a szigetországba és két könyvet írt.

Amikor egy angol társaság az Al-Duna mentén vasutvonalat kezdett építtetni, Baker — aki egész életében kiváló szervezőnek bizonyult — elvállalta az irányító munkát. Közben kisebb-nagyobb vadászatokra járt és 1858-1859 telén hazánkban is vadászott. Itt ismerkedett meg második feleségével, Sass Flórával.

A fiatalasszony nyugtalan természetű férjével továbbra is különböző országokban járt vadászni, majd amikor Bakerben felülkerekedett a tartalmasabb élet utáni vágy, a felfedező hajlam, elkíserte Afrikába is. Ha csupán egy kalandvágyó angol-hűsleges hitvese lett volna, Lady Bakerre nem kellene sok szót vesztegetnünk, de személyében a hitvestárs párosult a felfedezői vénával és férje nagyszerű vállalkozásában egyenrangú partnerré vált. Baker könyvének előszavában Walter Scottot idézi:

Ó, nő, ki könnyű éveken
rebbenő voltál és védtelen,
mint szélben rezgő nyárfalomb;
most, midőn árnyas homlokomon
gyűrűzik kin és fájdalom,
te vagy őriző angyalom.

Baker nem nevezhető lirai alkatnak. Nagyon is a realitások embere volt. Részt vállalt Afrika megismerésében és megismertetésében, tehát az angol gyarmatosító érdekeket szolgálta, de közben ember tudott maradni és még az életét is kockáztatta a rabszolga-kereskedelem elleni harcában. A versidézet mellett a következőket is leírta:

„Amikor az Afrikában való négyévi időzésemmel a nagy művet befejeztem, még egy feladat vár rám. Kézen kell fognom könyvem olvasóját, hogy lépésről lépésre végigvezessem töretlen utamon, a kezdettől a cél eléréséig, perzselő sivatagokon és szomjazó homokpusztákon, végeláthatatlan mocsarakon és tüskés

bozótokon keresztül, kinokon, fájdalmon és betegségeken át, míg a kimerítő uttól bágyadtan arra a magas szirtre vezetem, ahonnan egyszer csak a szeme elé tárul a nagy jutalom: innen letekint majd a hatalmas Albert-tóra, és velem együtt iszik a Nilus forrásvizéből.

Ha... megsérteném az érzékeny kedélyt, és olyasmiről írnék, ami egy nő számára valóban elviselhetetlennek tűnik, kérem kell nőolvasóimat, gondoljanak arra, hogy a vándort, elcsigázva, feisebesedett lábbal, minden fáradalmon át követte a felesége... és gondoljanak arra, hogy a nyomoruság és betegség napjaiban az ő gyengéd ápolása mentette meg a férje életét és biztosította az expedíció sikerét."

Nézzük meg, tulajdonképpen hova is vezetett ez a sikeres expedíció! Röviden így válaszolhatunk: a Nilus forrásvidékéhez. Több ezer éves titkot fejtett meg a Baker házaspár.

A 6690 km-es folyó egyik, a keleti ágát, a Kék-Nilust, amely az Etióp-magasföldről indul el, az ókori egyiptomiak is ismerték. Sokáig ezt tartották a nagyobb folyónak, míg a Fehér-Nilusról nem alakult ki tiszta kép. Pedig már Nero római császár expedíciót indított a titok kiderítésére, az időszámításunk szerinti első században. Ezt további háromnegyed század próbálkozás követte. A sikertelenségek oka részben a nehéz terep, a kiismerhetetlen mocsárvilág, részben az volt, hogy a „hajszálgökeret” a déli féltekén találjuk.

A Nilus fő forrásfolyója a Kagera, amely félezer km-es futás után éri el a Viktória-tavat. Innen nagy szintkülönbséggel jut el addig az állóvizig, amelyet Bakerék felfedeztek és Albert-tónak kereszteltek. Ugyancsak ide ömlik a Nilus másik forrása, a Szemliki is. Az Albert-tóban egyesülő két folyó Fehér-Nilus néven majd északnak halad, és Khartumnál, a szudáni fővárosnál találkozik a Kék-Nilussal.

Mindez manapság egyszerű térképolvasásnak tűnik, de százti évvel ezelőtt még titok övezte. Ezt a titkot segítette megfejteni Baker angol felfedező, aki 1861-1865 között magyar származásu feleségével sok ismeretlen területet térképezett, különböző néger törzsek életét írta le.

Baker csaknem századmagával indult a végső rohamra 1862-ben, Khartumból. Nem sokkal később találkozott két honfitársával, akik szintén a Nilus titkának megfejtésén fáradoztak, de ez nem sikerült nekik. Ekkor írta Baker naplójába: „Maradt hát a számomra is néhány babérlevél.” De azután mást is írt! „A valóságnak megfelelő színekkel kívánok képet festeni az őslakosságra nehezedő átokról: a rabszolgakereskedelemről. Mert szentül hiszem, hogy nem csupán az emberbarát, hanem minden művelt ember kiveszi részét az elfajzott emberi természet eme szégyenfoltjának eltörléséből, hogy ezzel utat nyisson a civilizációnak és a missziós tevékenységnek.”

Részben a természet, részben a betegség, részben a különféle törzsfőnökök hátráltatták az expedíció célkitűzését. Néha hónapokig vesztegeltek egy helyen, mert az esős évszakban járhatatlanná váltak az utak, máskor a malária támadott, azután a felizgatott, gyakran néger lakosság. Egyesek elefántcsont-kereskedőknek gondolták őket, mások sokkal veszélyesebb ragadozóknak, akik a fekete elefántcsont, a néger rabszolgák összegyűjtésére vállalkoztak. De akadt más gond is, például a lázadás. Baker erről így ír: „Soha expedíciót gondosabban nem készítettek elő, de a költséges és oly gondosan megszervezett expedíciót éppen azok semmisítették meg, akiket a védelmére fogadtam fel. Nemcsak hogy dezertáltak, hanem össze is esküdtek a meggyilkolásomra. Végzetlenül

helyzetbe kerültünk. Az egész népség ellenünk volt és nyíltan fenyegetett. Magam miatt nem aggódtam, de annál inkább a feleségem miatt. Mi történik veled halálom esetén? Ot is ugyanezek a gondolatok gyötörték, azonban tudta, hogy elhatározásom megmáshatatlant, egyszer sem kísérelte meg, hogy akár szóval, akár akáresak arckifejezéssel a visszatérést javasolja."

Bakernek persze voltak nyugodtabb hetei és hónapjai is. Alaposan kiélhette vadászszünetét.

A sikeres expedíció után, utban a szigetország felé, Kairóban ezt jegyezte naplójába Baker:

..Valóban a Nilus forrásaitól jövünk? Nem, ez nem volt álom! Előttem ült a tanu: még fiatal arc, de bronzszínű, mint az araboké, a perzselő nap barnította meg. Fáradalmaktól, betegségektől megviselt teremtés, gondoktól árnyékolt szem — zarándokutam odaadó társa, akinek az elért eredményeket és az életemet köszönhetem: a feleségem."

..London legnépszerűbb emberei" 1865 októberében érkeztek a brit fővárosba. A sikerekből Sass Flórának is kijutott. De nem sokat pihentek, mert a nevezetes felfedező utat ujjabbak követték. Közülük kiemelkedik egy ismételt négyéves afrikai utazás. Bakert pasává nevezték ki és megbízták a dél-szudáni rabszolga-kereskedelem felszámolásával. Az angol utazó itt bebizonyította, hogy korábbi szavai mögött fedezet van, ugyanis kiméletlen harcot kezdett a rabszolga-kereskedelem felszámolására, de ezt összekapcsolta a gyarmatosítással.

Ismét rövid angliai tartózkodás következik, csak amolyan pihenés, majd egy ciprusi és egy egyiptomi ut, azután távolabbi tájak: India, Japán és az Amerikai Egyesült Államok. Baker hét évvel az ezredforduló előtt halt meg, felesége, Sass Flóra, 75 évesen, az első világháború közepén, 1916-ban.

Három évvel ezelőtt, 1972-ben az angliai rokonság Morning Star (Hajnali Csillag) címen kiadta Sass Flóra 1870-1873 között írt naplóját. Ez a könyv azonban több egy százszentendős családi évforduló felévenítésénél. Ismét emlékezetünkbe idézi azokat a kiváló tulajdonságokat, amelyek egy magyar származású nő felfedezéstörténeti értékeire emlékeztetnek.